

Функційно-граматична специфіка семантичного відмінка „об’єкт”

Костусяк Наталія Миколаївна,
к. філол. н., доц. кафедри української мови
Інституту філології та журналістики
Волинського національного університету
імені Лесі Українки, Україна

У статті розглянуто семантичний відмінок „об’єкт”, вирізнено його значеннєві варіанти, обґрунтовано первинні та вторинні формальні засоби вираження, пов’язані з морфологічними відмінками.

Ключові слова: об’єкт, предикат, знахідний, родовий, давальний, орудний, місцевий, називний відмінки.

В статье рассмотрен семантический падеж „объект”, обоснованы его смысловые варианты, первичные и вторичные формальные средства выражения, связанные с морфологическими падежами.

Ключевые слова: объект, предикат, винительный, родительный, дательный, творительный, предложный, именительный падежи.

У значній частині наукових студій останнього часу дослідники акцентують увагу на багатоаспектному вивченні мовних явищ. Такий підхід перспективний і для розгляду категорії відмінка іменників, опис якої переважно здійснюють на тлі морфологічного ярусу мови, відповідно до чого „домінантою виступає інтегруючий (об’єднуючий) характер морфологічної форми” [2, с. 3]. Указаний напрям великою мірою характерний для традиційної лінгвістики. Водночас на сьогодні маємо чимало праць, присвячених вивченню відмінків як формальної, семантичної та комунікативної цілісності. Ідеї комплексного підходу до вказаної одиниці обґрунтовують А. Вежбицька, А. А. Залізник, Є. Тимченко, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, М. Я. Плющ та ін. Проте поза увагою вчених перебуває проблема ґрунтовного дослідження синтаксичної парадигми відмінків, що передбачає вирізнення таких семантичних грамем, як суб’єкт, об’єкт, адресат, локатив, інструменталь. Семантичні відмінки розглядають, зважаючи на морфологічні засоби їхнього вираження, тобто виділяють центральну граему (відмінок-домінанту) як репрезентант відповідної функції та її морфологічні варіанти. Семантичний відмінок „об’єкт”, його парадигматична своєрідність, опис усіх можливих

структурних схем речення, у яких засвідчена вказана грамема ще не були предметом спеціальних лінгвістичних праць. Це й зумовлює **актуальність** нашої статті. **Мета** студії полягає в комплексному вивченні особливостей синтаксичної парадигми семантичного відмінка „об’єкт” на матеріалі сучасної української літературної мови. Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі **завдання**: 1) подати дефініцію поняття *об’єкт*; 2) вирізнити й ієрархізувати значеннєві різновиди вказаної грамеми; 3) схарактеризувати її морфологічні засоби реалізації, виокремивши центральні та периферійні вияви.

У сучасній українській мові, крім суб’єкта, центр семантичної відмінкової парадигми структурує об’єкт. Зважаючи на всю сукупність його диференційних ознак та кваліфікаційних параметрів подаємо дефініцію цього поняття. **Об’єкт** – центральна семантична грамема відмінкової системи, функційно-категорійний вияв якої пов’язаний з ознакою пасивності, значенням реальної предметності, зокрема динамічної фінальності або фінальної спрямованості стану на предмет, у семантико-синтаксичному плані співвідносна з правобічною об’єктною синтаксевою, у морфологічному аспекті представлена знахідним відмінком як основним для цієї функції та грамемами родового, давального, орудного, місцевого й називного відмінків – її вторинними варіантами.

Акцентуючи увагу на значеннєвій кваліфікації аналізованої грамеми, репрезентованої насамперед акузативом, зазначимо, що ранжування її семантичних варіантів відбувається на межі валентного зв’язку з певним предикатом. На такі параметри зважав ще А. Мейє, який, здійснюючи семантичний опис знахідного відмінка, вказував на безпосередній стосунок акузатива до значення дієслова [4, с. 348–349]. Відповідно до природи предиката вирізняємо п’ять типів об’єктних компонентів, виражених грамевою знахідного: об’єкт дії, об’єкт процесу, об’єкт стану, об’єкт якості-відношення та об’єкт кількісної ознаки. Об’єкт дії тяжіє до сфери центральності, оскільки засвідчує широку варіативність семантичних відтінків. Зокрема акузативний

об'єкт дії охоплює: 1) об'єкт конкретної фізичної дії: [Дівчата] ...самі собі *шили плаття, блузки, спідниці* (В. Врублевська); ...*темно-багряну ожину ми рвали з тобою в гаю* (В. Сосюра); 2) об'єкт локативної дії: *Гуцули вели за поводи коней* (С. Пушик). Такій формі знахідного відмінка І. Р. Вихованець надає просторово-об'єктного статусу, вказуючи на ознаки, що „споріднюють його як з об'єктними формами, так і з просторовими: тісний зв'язок з дієсловом руху, можливість трансформації активної конструкції в пасивну, а також дієслівної в субстантивну із залежним родовим відмінком, кореляція родового і знахідного об'єктних при заперечних перехідних дієсловах (об'єктні ознаки); локативна валентність дієслова руху, просторова семантика відмінкової форми, співвідносність із просторовими прийменниково-відмінковими формами (просторові ознаки)” [2, с. 90]; 3) об'єкт володіння, позбавлення, передачі, присвоєння, отримання: *На той час я уже мав рукопис великої праці про міфологію наших предків...* (С. Пушик); [Бригадир] *вручив Марійці та Олексі букети квітів...* (Я. Майстренко); 4) об'єкт деліберативний (мовленнєвої діяльності): *А губи шепчуть в блаженнім пориві для мене єдине ім'я: Маріє!..* (В. Сосюра); 5) об'єкт розумової діяльності: *Упродовж тривалого часу я досліджував цю скульптуру...* (С. Пушик); 6) об'єкт сприйняття: ...*чуєш молота удари?..* (В. Сосюра); *Глядач бачить ті самі декорації...* (Я. Майстренко). Близькими до вказаних двоскладних конструкцій виступають односкладні прості речення: ...*чутно тільки дзвін молока в дійницях...* (А. Дімаров); *Звідси було добре видно все половецьке кочовище* (В. Малик).

Наступним за рангом виступає об'єкт процесу, конкретизуючи семантику якого, вирізняємо: 1) об'єкт фізичного процесу в природі: *Часом вода заливає її хати...* (А. Дімаров); ...*буря пошкодила будинок складу...* (В. Врублевська); 2) емоційно-психічний об'єкт процесу: *Чи вона й справді так одчайсно хвилюється за дівчину?* (М. Слабошпицький). Аналізований тип семантичної грами „об'єкт” засвідчений в односкладних реченнях, структурованих двовалентним предикатом *жаль*, який, крім об'єкта, вимагає наявності

суб'єктної синтаксеми в давальному відмінку. Зрідка остання може мати нульове вираження: *Руту їй жаль, безперечно* (В. Малик); 3) об'єкт інтелектуального процесу: *Вони ... згадували минулу екскурсію до Путни...* (В. Врублевська).

Окрему групу формує виражений акузативом об'єкт стану, що переважно позначає: 1) об'єкт інтелектуального стану: *Та хіба тільки Київ досконало знав Петрицький?* (Я. Майстренко); *Таким пам'ятав Івана Франка Богдан Кобринський...* (С. Пушик); 2) об'єкт стану-відношення при компаративних прислівниках: *Всім нелегко, а їм важче [за інших]* (О. Гончар). Варто зазначити, що така синтаксична позиція для компаративних прислівників стану первинна. Близькі до аналізованих конструкцій структури типу *Живий пес ... ліпше за мертвого лева* (Є. Березняк). Для подібних речень характерна наявність подвійної мотивації, оскільки їх можна співвіднести з вихідними реченнями, структурованими прикметниковими предикатами якості-відношення, а також пов'язати мотиваційними відношеннями з побудовами, що зазнають редукції опорного для прислівника предиката. Перетворення другого типу дещо складніше й довше. Пор.: *Зароблений сухар краще за краденого бублика* („Українські народні прислів'я та приказки”) ← *Зароблений сухар кращий за краденого бублика* і *Зароблений сухар краще за краденого бублика* („Українські народні прислів'я та приказки”) ← *Зароблений сухар виглядає краще за краденого бублика* ← *Зароблений сухар виглядає добре*. Указані речення становлять своєрідну периферію, тому що в мовленні вони трапляються рідко. Сфера їхнього вживання – найчастіше усна народна творчість; 3) об'єкт внутрішнього стану, почуття: *Я люблю Орису...* (Р. Іваничук); *...я тебе ревнував...* (В. Сосюра).

Семантичний відмінок „об'єкт”, морфологічний вияв якого пов'язаний із знахідним відмінком, може перебувати в правобічній валентній позиції неступеньованих та ступеньованих предикатів якості-відношення: *Але ж ти на єврея не схожий...* (Р. Іваничук); *Та за ілюзію кохання навіки вдячний я тобі*

(В. Сосюра); *Пам'ять примхливіша за жінку* (П. Загребельний). Об'єкт порівняння позначає особу або предмет, що має однотипну із суб'єктом порівняння ознаку, яка виявлена в останньому більшою або меншою мірою. Знахідний відмінок як спеціалізований морфологічний засіб об'єктної синтаксеми виступає разом із прийменником *за*, наприклад: *...тріски бували ... цінніші за деревину* (Ю. Смолич). В обмежених стилістичних умовах використовують морфологічний варіант об'єктної синтаксеми – грамему знахідного відмінка з прийменником *над*, наприклад: *Для них машина дорожча над усе на світі* (Я. Майстренко). Конструкції такого типу зорієнтовані на розмовно-побутовий стиль, а також закріплені в стилі художньої літератури.

Найпериферійнішу групу формує об'єкт кількісної ознаки, у ролі якого засвідчений прийменниковий знахідний відмінок. За такої умови предикати кількості-відношення, виражені словами *більше*, *менше*, набувають дієслівного граматичного оформлення. Елементарні синтаксичні конструкції з аналізованими предикатними компонентами подібно до попередніх також мають трикомпонентну будову: *Нас ... більше за (добру європейську) державу* (О. Довженко). У реченнєвих структурах указанного типу прийменниковий акузатив виконує таку саму семантико-синтаксичну функцію, що й у структурах зі ступеньованими предикатами якості-відношення.

Для семантичного об'єкта, крім знахідного відмінка як основної форми, характерний великий діапазон його вторинних виявів, роль яких виконують родовий, давальний, орудний, місцевий і називний морфологічні відмінки. Як зазначає І. Р. Вихованець, у придієслівному та приприкметниковому функціонуванні український генітив має три об'єктні різновиди: родовий квантитативної об'єктної партитивності, родовий темпоральної об'єктної партитивності й родовий власне-об'єкта [3, с. 15]. Генітив, що виражає квантитативну партитивність, тобто неповне охоплення предмета дією, крім значення об'єкта набуває вторинної кількісної семантики, пор.: *Старенька жінка вносила соломки* (Л. Костенко) і *Старенька жінка вносила соломку*;

Пошукайте меду! (В. Малик) і *Пошукайте мед*. Субстантиви вказаного типу називають речовину чи групу предметів, які зазнають позначуваної дієсловом дії не в усьому обсязі, в лише в певній частині: *Йти всім без обозу, взяти з собою в саквах шиона, сухарів і солонини лише на десять днів* (В. Малик); ...і *Леся з Квіткою напилися Довбушевої води* (С. Пушик); *Яблук натруси мені із саду та осіннє небо простели...* (А. Малишко).

Об'єкт із значенням квантитативної партитивності, що перебуває в придієслівній позиції, корелює з приіменниковим родовим цілого, частину якого називає опорний іменник. У сучасному мовознавстві дієслівні конструкції з родовим партитивним розглядають як трансформи різного типу синтаксичних структур. О. С. Мельничук вважає їх наслідком згортання іменникових словосполучень із родовим цілого [5, с. 78]: *Шматок сала та кільце ковбаси лежали в саквах* → *Самуїл розв'язав сакви, дістав шматок сала та кільце ковбаси* (В. Малик) → *Самуїл розв'язав сакви, дістав сала та ковбаси*.

Грамема семантичного об'єкта із значенням темпоральної партитивності, яка передає повне охоплення предмета дією, проте з обмеженням у часі її перебігу, функціонує при дієсловах типу *дістати, взяти, позичити, попросити*. „У таких випадках родовий можна кваліфікувати як родовий тимчасового охоплення об'єкта дією” [2, с. 152]. Лексичні різновиди об'єктної синтаксеми, репрезентованої генітивом, поширені на назви предметів, що не передбачають членованості й вираження частковості. Тому аналізований тип структур, функціонуючи переважно в усному розмовному мовленні або в художній літературі, зазвичай перебуває поза нормами літературної мови. Указаний різновид семантичного об'єкта виступає функційним різновидом грамеми знахідного й перебуває з ним у трансформаційному зв'язку. Наприклад: *Сивоголовий дід ... попросив тієї шаблі* (Б. Лепкий) ← *Сивоголовий дід попросив ту шаблю*.

В об'єктну парадигму відмінків входить родовий власне-об'єкта, зумовлений валентністю дієслів *боятися, діждати, дочекатися, торкатися, уникати* та ін.: *Вона боялась **осені** холодної, а я боялась **шуму й суєти*** (Л. Костенко); *Світозарку! Я таки діждалася **тебе*** (Д. Міщенко); *Михайло став уникати ... **вчителя*** (В. А. Шевчук). Придієслівний об'єкт, виражений генітивом, може функціонувати в заперечних конструкціях. Такі структури трансформаційно пов'язані з реченнями без заперечної частки *не*, а об'єктну синтаксему репрезентує знахідний відмінок, пор.: *А я **ішла, не бачила дороги...*** (Л. Костенко) ← *А я **ішла, бачила дорогу**; Дотепер цих **скель** не помічала Марія* (Р. Іваничук) ← *Дотепер **ці скелі** помічала Марія*.

У сфері незначного поширення засвідчений родовий приприкметниковий, який входить у валентну рамку двовалентних прикметників. З-поміж них вирізняють предикати типу *повний (повен), певний, свідомий, гідний, вартий, звичний, уважний, готовий, стійкий*, наприклад: *Там **повен** двір **любистку...*** (Л. Костенко); *Чи **варта** такої **плати?*** (Л. Костенко); *Він **був** **уважний до мене*** (В. Врублевська); ***До горя** ми **звичні...*** (В. Сосюра).

Перебуваючи в правобічній валентності, прийменниковий родовий відмінок може залежати від компаративних прикметникових предикатів якості-відношення, прислівникових предикатів якості-відношення, предикатів кількості-відношення та стану-відношення. У такий спосіб він також виступає репрезентантом об'єктної позиції: *...**Катря** **молодша від мене...*** (В. Яворівський); ***Хлопців** було **більше від дівчат**; **Галині** було **радісніше від інших***. У мовленні як морфологічний варіант об'єкта порівняння зрідка трапляється родовий безприйменниковий, позначений відтінком розмовності: *...**вони** [*пани* – Н. К.] **гірші ... **вовків...***** (І. Кирій); ***Тітки** – **біліші **наміток***** (Л. Костенко). Однак безприйменникові конструкції не вважають нормативними, їх трактують як своєрідний різновид прийменникових. Родовий із семантикою об'єкта порівняння перебуває також у зв'язку із суперлативним предикатом. Мовленнєва реалізація присуперлативного об'єкта порівняння

найбільшою мірою пов'язана з родовим відмінком, який функціонує з прийменником *з (із)*. Після вказаного прийменника часто стоїть займенниковий прикметник *весь*, наприклад: *З усіх Ольговичів ... ти ж мені найближчий* (В. Малик); *Султан Сулейман буде найбільший зі всіх султанів!..* (О. Назарук). Крім того, у сфері об'єктності засвідчений родовий відмінок із прийменником *серед*, наприклад: *Князь Юрій ... серед людей – теж найдобріший* (П. Загребельний). В обмежених стилістичних умовах об'єктну синтаксему репрезентує родовий відмінок із прийменниками *між, проти*. Сфера вживання таких конструкцій – розмовно-побутовий та художній стилі, наприклад: *Ти – найвродливіша ... між квітів...* (В. Слапчук); *Був він прогресивніший проти старого українського етнографічного театру* (Ю. Смолич). У реченневих структурах із суперлативним предикатом поряд з об'єктом порівняння часто може функціонувати власне-об'єкт з обмежувальним значенням, пов'язаний із предикатом неголовним, периферійним валентним зв'язком. Такому додатковому компонентові властивий найменший ступінь необхідності. Форма його вираження – родовий відмінок із прийменниками *у (в), для*, наприклад: *Ти в мене найкраща...* (М. Зарудний).

Формальним репрезентантом семантичного відмінка „об'єкт” виступає грамема давального відмінка, яка реалізує переважно валентність предикатів дії, стану, рідше – прикметникових предикатів якості-відношення: *Посполитий люд вірить своїм речникам* (Р. Іваничук); *Леся в думках позаздрила сестричці* (М. Олійник); *А що тобі дунайські болгари, князю, винні?* (Б. Лепкий). Таке явище ґрунтується на внутрішній синтаксичній транспозиції датива у відмінкову зону акузатива. Необхідна умова переміщення грамеми давального в об'єктну сферу знахідного відмінка – насамперед нівеляція його адресатно-цільової семантики. Дієслова, що потребують давального об'єкта дії, становлять досить обмежену групу: *допомагати, дякувати, заважати, надокучати, прислуговувати, шкودити*: *...люди хай дякують князеві*

(П. Загребельний); [Захарко] ...прислужував *літнім козакам* (Ю. Мушкетик); ...він [Тарас – Н. К.] ... розумів, що цим нашкодить *Феодосії* (В. А. Шевчук). Варто зауважити, що за такого функціонування репрезентантами давального об'єктного можуть виступати не тільки назви істот, а й назви неживих предметів, пор.: ...я ж більше не заважаю їм [членам братства – Н. К.]... (Р. Іваничук) і ...це не заважало перекопській *рівнині* пишно зацвітати щовесни і вигоряти на літо... (Ю. Яновський). В українській мові засвідчені випадки вживання давального як одного з лексико-комбінаторних варіантів об'єкта стану. У ролі опорних предикатних компонентів, які керують указаними формами, переважно назвами осіб, виступає замкнена група дієслів із семантикою стану: *вірити, довіряти, заздрити, симпатизувати*: *Посполитий люд вірить своїм речникам* (Р. Іваничук); ...останній старцівський підсусідок не позаздрить *козакові* (Ю. Мушкетик). Абсолютну периферію у сфері об'єктності становить датив, що входить у валентну рамку предикатів якості-відношення типу *вірний, відданий, покірний, корисний*: *Одному тобі вірна* (Г. Тютюнник); [Хуррем] ...була віддана *Сулейманові* (П. Загребельний).

Синтаксичні транспозиційні зміни лежать в основі функціонування семантичного об'єкта у формі орудного відмінка. Підпорядковуючись предикатам дії та стану, аналізована грамема виступає носієм семантико-синтаксичних ознак субстанціальності, пасивності, фінальної спрямованості й формально-синтаксичної ознаки центральності [3, с. 76]: *І обнявся сміх з журбою* (В. Симоненко); *Тимко уважно слідкував за дівчиною* (Г. Тютюнник); ...щоранку *Адальберт Шнурре* милувався завойованим великим *праслов'янським містом*... (П. Загребельний). За обов'язкову умову такого функціонування орудного відмінка править його підпорядкування дієсловом із значенням керівництва, володіння: *Загоном* добровольчої армії генерала *Антон Денікіна* командував *Половець Андрій* (Ю. Яновський); стосунку до об'єкта: *Ах, ви захоплюєтеся своїм Хрещатиком?* (П. Загребельний); *Пасажирки цікавились Буддою*... (Ю. Яновський); моторності: ...він,

усміхаючись, докірливо хитав головою... (О. Довженко); ...міністр ... розводить гостинно **руками**... (П. Загребельний); а також дієсловами типу харчуватися, заїдати, захлинатися і под. [3, с. 76]: [Сивоок] ...харчувався випадково вловленим **птахом** або **рибою**... (П. Загребельний); *Прадід Данило випивав добру чарку й заїдав цибулею* (Ю. Яновський). Об'єкт, що корелює з морфологічним орудним відмінком, функціонує також при деяких відад'єктивних дериватах, де може набувати статусу як облігаторної, так і факультативної синтаксеми, наприклад: *Я з **вами** не згоден, Марі!* (М. Слабошпицький); *Він величний **поставою**...* (М. Слабошпицький); [Павло] ...*дуже схожий **обличчям** на батька* (М. Слабошпицький). В обмежених стилістичних умовах перебуває грамема орудного відмінка з прийменниками *поряд з* та *порівняно з*, що виступає як морфологічний варіант об'єктної синтаксеми якості-відношення, наприклад: ...*її східна дикувата краса здавалася яскравішою **поряд з** спокійною слов'янською **красою** князя* (В. Малик); ...*він худіший **порівняно з іншими*** (О. Гончар). Такі конструкції зорієнтовані на розмовно-побутовий та художній стилі.

Периферію грамеми об'єкта формує морфологічний місцевий відмінок, який повністю втрачає первинну для нього семантику локативності, позначаючи назви конкретних предметів, що не існують поза людською діяльністю, і понятійних ситуацій реального світу. Аналізовані компоненти входять у валентну рамку предикатів з аналітичними дієслівними постфіксами *на, в (у), по*, значення яких нейтралізовано, натомість посилена функційна роль флексії. І. Р. Вихованець слушно наголошує: „Прийменники втратили в постфіксній позиції, зрісшись з опорним дієсловом, семантичне навантаження, тоді як відмінкове закінчення стає функціонально навантаженим (відбувається „оживлення” відмінкової форми)” [1, с. 98]. Наприклад: ...*султан ... розумівся **на людях**...* (П. Загребельний); *Мойсей ... зневірився **в Єгови**...* (Р. Іваничук). Крім власне-дієслів, об'єктне вживання місцевого може регулювати семантико-синтаксична валентність предикатів якості-відношення.

Маємо на увазі насамперед ті неступеньовані прикметникові форми, які для реалізації свого лексичного значення вимагають двох облігаторних компонентів (суб'єктного та об'єктного) або одного облігаторного (суб'єкта) та одного факультативного (об'єкта із семантикою обмеження, уточнення), пор.: *І винен у цьому був передусім Святослав...* (В. Малик) і *Той Іван був у науках вельми знаючий...* (Р. Іваничук); *...старший брат Йосип ... широкий у плечах...* (Ю. Мушкетик). Периферійну сферу формують об'єктні компоненти в місцевому відмінку з прийменниками *у (в), на*, що залежать від суперлативних прикметників. За такої умови предикатний компонент у формі найвищого ступеня порівняння містить вказівку на абсолютну перевагу вияву ознаки. Експліцитно аналізований об'єкт якості-відношення найчастіше репрезентують сполуки типу *в (на) світі, на землі, у класі, у групі* переважно із займенниковим прикметником *весь*, наприклад: *...ти ... найкращий у світі...* (В. Кава); *Я на світі найчорніша* (Д. Павличко); *Я найщасливіший ... на всій землі* (С. Плачинда). Подібні об'єктні синтаксеми становлять собою однослівні деривати-конденсати, що виступають формально-граматичним втіленням розчленовано-виражених сполуками слів семантико-синтаксичних функцій об'єкта порівняння, наприклад: *А озеро – чи не найбільше в районі* („Що залишимо у спадок?“) ← *А озеро – чи не найбільше з усіх озер району; Ти найкраща в світі* (М. Луків) ← *Ти найкраща з усіх людей світу*. Але оскільки ознака, яку передає суперлатив, вказує на абсолютний її вияв, то об'єкт порівняння в таких структурах часто лексично не виражений, наприклад: *Ти найрідніша...* (В. Гей); *Ти для них будеш ... найдорожчим...* (О. Гончар). Найпериферійнішу групу становлять прийменникові форми місцевого відмінка, засвідчені у сфері компаративного об'єкта. Великою мірою це стосується конструкцій із вищим ступенем порівняння прикметників, які передають не стільки порівняльне значення, скільки видільне. За такої умови компаратив наближений за значенням до суперлатива, оскільки вказує на більшу міру вияву ознаки в зіставленні не з одним якимось предметом, а з певною їх сукупністю:

Ти ж тепер старший ... в сім'ї (В. Качкан). Указаний тип реченневих структур перебуває поза нормами літературної мови, тому що прикомпаративний об'єкт у місцевому відмінку з прийменниками *в (у), на* закріплений під впливом російської мови.

Для семантичної грами „об'єкт” найпериферійнішою морфологічною відмінковою формою виступає називний відмінок. За такого функціонування номінатив корелює з облігаторною об'єктною синтаксею якісно-модальних відношень: *...стаціонар йому вже не потрібен* (Я. Майстренко); *...дітям необхідна прогулянка* (М. Олійник). До обов'язкових компонентів наведених реченневих побудов належить і суб'єктна синтаксема, виражена дативом. Конструкції з прикметниковими предикатами якісно-модального відношення *потрібний (потрібен), необхідний* трансформаційно пов'язані з реченнями, у яких суб'єкт має форму номінатива, а об'єкт – генітива, пор.: *...книги божі і світські ... так потрібні нашому народові* (Р. Іванчук) ← *Наш народ потребує книг божих і світських; Гадаю, Святославі потрібен такий товариш...* (В. Малик) ← *Гадаю, Святослав потребує такого товариша.*

Отже, у сучасній українській мові поряд із суб'єктом центр синтаксичної парадигми відмінків формує семантичний відмінок „об'єкт”, формальний вияв якого пов'язаний із знахідним відмінком як його основним морфологічним репрезентантом та родовим, давальним, орудним, місцевим і називним відмінками, що набувають статусу вторинних форм. Функціонування останніх у відмінковій зоні акузатива має стосунок до явища внутрішньої синтаксичної транспозиції градем категорії відмінка.

Література

1. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 231 с.

3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика української мови / [І. Вихованець, К. Городенська] ; за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. – К. : Університетське вид-во «Пульсари», 2004. – 398, [2] с.

4. Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков : [монографія] / А. Мейе. – М/Л. : Государственное социально-экономическое издательство, 1938. – 512 с.

5. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.